

WOZU NOCH PHILOSOPHIE?

Philosophy, as never before, is faced today with a necessity to justify itself. The very existence of this kind of knowledge (especially in the field of education!) turns to be problematic due to new epistemological constellations on the one hand and new social-economical realities on the other hand. Are there arguments which could ensure philosophy a place in society?

Філасофія, как нікогда ранее, столкнулась сегодня с необходимостью самооправдания. Само существование этого типа знания (особенно в сфере образования!) оказывается проблематичным в силу новых эпистемологических констелляций, с одной стороны, и новых социально-экономических реалий – с другой. Есть ли аргументы, которые могли бы гарантировать место философии в обществе?

Валянцін Акудовіч, беларускі мысляр

На пачатак *тры цытаты* у якасці эпіграфа.

Пітэр Слотэрдэйк: «Яна (сучасная філасофія. – В. А.) пагаджаецца: усе вялікія тэмы былі спрэс хітрыкамі ды паўпраўдай. Прыўкрасныя, але марныя парыванні мыслення: Бог, Універсум, Тэорыя, Практыка, Суб'ект, Аб'ект, Цела, Дух, Сэнс, Нішто – усяго гэтага няма. Усё гэта адно слоўкі для падлеткаў, прафанаў, клерыкалаў ды сацыёлагаў».

Роберт Рорці: «Няма ні Бога, ні хоць якой-небудзь сутнасці, увогуле нічога, што было б вышэй за кансенсунс свабодных людзей».

Жак Дэрыда: «Калі я і хачу аднавіць у Францыі навучанне філасофіі як інстытут, дык дзеля выкладання метафізікі. Я ведаю, што метафізіка нам патрэбная, я ніколі не казаў, што яе варта выкінуць у кошык для смецця».

Трансцэндэнтная перспектыва, якая што найменей дваццаць пяць стагоддзяў правакавала еўрапейскага чалавека на пошук Ісціны і тым самым незаўважна кіравала яго штодзённым жыццём, цягам папярэдняга стагоддзя замглілася да невідалі. Тады і згаслі апошнія зоркі метафізічнай цывілізацыі і на яе месца заступіла тэхналагічная цывілізацыя. А на месца метафізічнага чалавека, які болей углядаўся у неба, чым пад ногі, заступіў тэхнакратычны чалавек. Для яго неба ўжо не дыкурс трансцэндэнтнага, а дарога для самалётаў.

Гэтым, як для анкеты збыткава лірычным пасахам, я хачу сказаць толькі адно: тэхнакратычнаму чалавеку, які звязвае сэнс і плён свайго існавання адно з колькасцю і якасцю прыўлашчанага «тэхна», філасофія патрэбная не болей, чым кокан матылю, з якога ён ужо вылецеў. Зрэшты, як і традыцыйны ўніверсітэт, які сваім паўставам і развоём перадусім абавязаны філасофіі.

З гэтага адразу рэзюме.

Філасофія як інстытут не мае ніякай перспектывы. «Дысцыплінарныя» філосафы будуць і надалей (бо ўжо даўно падобнае практыкуюць) перарушваць у бок таго, што часам называюць «сацыяльным мысленнем» (да прыкладу – у цалкам станоўчым сэнсе – кніга Вольгі Шпарагі *Побуждение политической жизни: Эссе о философии публичности*), ці проста сыходзіць хоць куды, дзе яшчэ запатрабаванае ўмельства аналітыкі альбо рэфлексіі. І ўжо нішто не стрымае распад філасофіі як інстытута, незалежна ад таго, колькі яшчэ часу яна фармальна пратрымаецца ў гэтай фікцыі.

Філасофія як спосаб мыслення ўсё больш грунтоўна атабарваецца ў эстэтычных дыскурсах. Найперш у літаратуры. Уласна мастацкая літаратура кіруе у бок «нон-фікшэн» (сапраўднай гісторыі), а філасофія – ўбок мастацкай (намысленай) літаратуры. І яно выглядае цалкам натуральна, калі мы пагодзімся, што у «недаразвітыя» эпохі (Р. Рорці) філасофія была толькі прыўкраснай фантазіяй (П. Слотэрдайк) на тэму трансцэндэнтнага. Калі гэта сапраўды так, дык тады філасофіі самае месца ў мастацкай (намысленай) літаратуры, адно што слоўнік трэба перапрафіляваць. Зрэшты, гэты працэс ужо даўно пачаўся: Музіль, Борхес, Мілаш, Кундэра, Уэльбэк, наш Бабкоў... Што праўда, дык і тут філасофіі як філасофіі няма лішне на што спадзявацца, бо яна становіцца адно дадаткам да літаратуры, якая, да таго ж, сама не мае асаблівых перспектываў застацца ў сваім самадастатковым і высокім значэнні.

Філасофія ўжо як уласна філасофія магчыма пакрысе вернецца ў сваю даінстытуцыйнальную пару, у пару антычных «ліцэяў» ды «акадэміяў», як індывідуальных практыкаў заангажаваных у філасофію асобаў. Пераважна гэта будуць «школы» натуральных (ад прыроды) «любомудраў», якія знойдуць сабе ўцеху ў архаічных дыскурсах ужо адпрацаваўшай сваё філасофіі. Але я б цалкам не выключаю, што недзе там, у інтэлектуальных забавах апантаных аматараў можа адбыцца прынцыповы зрух у філасофскім мысленні (праўда, пакуль зусім не зразумела ў які бок і, найперш, дзеля каго, бо таго чалавека, якому была патрэбная філасофія, ужо няма і, здаецца, болей не будзе).

І апошняе. Цалкам магчыма, што сучасная беларуская філасофія, якая пачыналася з рэфлексіі над Беларуссю, так ёю і заканчваецца. Гэта значыць, яна ўжо не паспее сфармавацца ў філасофію як інстытут. Што зусім не адмаўляе з'яўлення ў нас (гады ў рады) філасофскіх «ліцэяў» у тым сэнсе, пра які згадваўся вышэй і пра які казаў Дэрыда, калі абараняў метафізіку.

Anatoli Mikhailov, Professor of Philosophy, Rector the European Humanities University (Vilnius, Lithuania)

Our attempts to reflect upon the future of philosophy in the university are inevitably confronted with the issue of our perception of the nature of philosophical thinking.

This question is not new and it has been accompanying the philosophical tradition from its very beginning. However, during the twentieth century the authority of philosophy has been particularly undermined and questioned in the atmosphere of the unprecedented crisis of basic values of Western civilization.

Unfortunately, too often reactive attempts of philosophy to secure its legitimacy vis-à-vis these challenges have brought opposite results. Without being able to learn proper lessons from the positivistic and other critique of its previous ambitions, philosophy has tried to make itself useful in pragmatic terms while dispensing recommendations and advice on all possible matters. This desire for self-protection undoubtedly stems from a certain inferiority complex of philosophy when it is confronted with impressive advancements of science and tries to demonstrate comparable achievements. At the same time, such positioning of philosophy ignores the fact that its very knowledge does not consist of fixed content but is *prima facie* critical toward itself.

While presently philosophy as a discipline at the university's curriculum becomes marginalized, a number of universities still produce a great quantity of «professional philosophers» with no clear indication of the prospective of their employability.

In this context, the question formulated by Gianni Vattimo in his recently translated book *The Responsibility of the Philosopher* (New York: Columbia University Press 2010) becomes of particular importance: «Sometimes I wonder if I'm a parasite, and it isn't just an ironic pose – I mean, the question comes to my mind: how long will the government continue to pay salaries of philosophy professors? Philosophy certainly isn't a “natural” profession».

It would be very unproductive and even dangerous for philosophy – which is traditionally regarded as the most profound and articulated way of thinking – to ignore this situation and to continue its existence in the same undisturbed manner, pretending to preserve its authority within academic community and for public at large.

Being paralyzed by the frozen generalities of its terminology, remaining immune to the impulses from a growing revolt in art and literature against basic assumptions and fixed language, ignoring the dramatic upheavals of the surrounding world, philosophy needs to critically abandon its presupposed confidence in transparency of being adequately articulated in thought.

If the essence of human activity is constantly connected with its readiness to make a new beginning, instead of remaining within the limits of a predetermined path of routine thinking and action, the possible future of philosophy at the university remains predominately in its own hands. It is connected to its ability to demonstrate much needed creativity and to avoid its tendency to become epigenous. In this context, teaching philosophy becomes a very serious preoccupation with breaking away from fixed knowledge within the framework of what it is still pretending to be called *the* philosophy.

This means that even «philosophizing», which traditionally is regarded as the most profound and articulated way of thinking, may not only prevent us from thinking but can also create an illusion of involvement and imitation of thinking.

In his well-known book *What is Called Thinking*, M. Heidegger expresses his concern regarding the predominant forms of involvement in philosophy: «But even if we have devoted many years to the intensive study of the treaties and writings of the great thinkers, that fact is still no guarantee that we are ourselves are thinking, or even are ready to learn thinking. *On the contrary – preoccupation with philosophy more than anything else* (my emphasis – A. M.) gives us stubborn illusion that we are thinking because we are incessantly “philosophizing”».

It is evident that such *existential* thinking is particularly needed in those rare moments when «things fall apart and the centre cannot hold». In present circumstances it is not just the care of philosophy about its own destiny of retaining its position at the university. It is much more about the necessity of availability of courage and bravery needed to overcome dominating clichés of words and deeds and to reveal its power of creativity to the present troubled world.

Martha C. Nussbaum, Ernst Freund Distinguished Service Professor, Department of Philosophy and Law School, The University of Chicago

Philosophy cultivates abilities that are essential if democracy is to survive and remain healthy. We know from psychological research that people have an alarming tendency to defer to authority and peer pressure. These tendencies threaten to turn democratic debate into submissive partisanship, a change that has often undermined democracies in the past. To prevent this degeneration, we need to cultivate cultures of what Socrates called «the examined life»: of rigorous, probing, and respectful argument, in which all participants genuinely reflect and deliberate about the most important social and political issues. Philosophy supplies training for genuine deliberative argument about society, as well as acquainting students with major theories of social justice, non-discrimination, religious liberty, and other matters of urgent importance to democracy.

James Elkins, PhD in Art History, Chadbourne Chair in the Department of Art History, Theory, and Criticism, School of the Art Institute of Chicago

Wozu noch Philosophie? For me the answer to this question is clear, and it is not related to Adorno's concern, out of Feuerbach and Marx, regarding philosophy's relation to capitalism. Nor is it the answer of Deleuze's *What is Philosophy?*, with its interest in constructing non-transcendental, non-dialectic concepts. Nor is it François Laruelle's answer, with his critique of Deleuze and Derrida on difference and philosophic argument. Nor Bruno Latour's answer, with his interest in rethinking critique by a revision of the nature of things and objects.

Given the wonderfully compressed format of this invitation (to respond in «a paragraph or two»), here is how I think about Adorno's

question. Philosophy is necessary now because only recently has it become apparent that philosophy has not found a way to think images. And by that I mean, in the most compressed form! that philosophic discourse thinks about images (about their semiotic, subsemiotic, and suprasemiotic traits, their traces, marks and surfaces, their syntax and grammar), after images (their affective residue, their effects and actions in the world, their power, their apparent intentionality, their imputed animism), into images (their nonconceptual content, their nonlinguistic, «purely visual» nature, their ontological difference), up to images (the phenomenology of the encounter, the plenary presence of the image, their immersive, absorptive, hypnotic, empathetic properties), around images (their social, economic, political, and institutional frames), and through images (to their supposed originals, to the transcendental signified, the Platonic idea, the object, the semantic referent). In all of this, the image is the thing addressed. To think images, it is necessary to let images think: by which I mean, in the simplest possible sense, that images have to be permitted past the barricades of language and traditional publishing so that they can colonize our texts, to interrupt our arguments, slow our theories by interposing themselves, particularize our abstractions, distract us from our relentless pursuit of propositional logic, present their own intelligent theories, even their own mistaken or simpleminded or inaccurate interpretations of what we say – so that they can be our philosophy alongside our philosophy. It seems to me philosophy has this still before it.